

ИЛЮЗИИТЕ НА ЛЮБОВТА В ПИЕСИТЕ НА ПИЕР МАРИВО:
СОЦИАЛНИ КОНТЕКСТИ

Бисерка Стоименова

THE ILLUSIONS OF LOVE IN PIERRE MARIVAUX'S PLAYS:
SOCIAL CONTEXTS

Biserka Stoimenova¹, Shumen University, Bulgaria

<https://doi.org/10.46687/WSPR8852>

Abstract: *The article intends to follow the homological correlation between the images of love during the formation of loving sociability in Pierre Marivaux's comedies "The Double Inconsistency" and "The Triumph of Love" and socioeconomical changes in France during the first 20 years of 18th century. In the focus of the study appears the influence of transformational processes in the understanding of real and illusive value as a result of financial turmoil of John Law's economical system and its impact upon social relationships. Hence, the socioeconomical atmosphere in France during the period of Regency is depicted in detail as a historical context of large-scale changes in understanding the value of love, manipulation of characters, profit and loss in love. Using the tools of the new historical critics, the article offers a survey of the two comedies by Pierre Marivaux as a trajectory of real and illusive relationship in the economy of love exchange in the context of radical sensible-semiotic transformation. The embodiment of love sociability in Pierre Marivaux's comedies "The Double Inconsistency" and "The Triumph of Love" illustrate different forms of love exchange, in which real and illusory value, security and risk, winning and losing in love consistently interact. In "The Double Inconsistency" Marivaux builds a literary representation of a mechanism in which the renunciation of the absolute value of moral values such as unconditional love and real goods can be freely and safely transformed into a newly acquired absolute value of new love and a series of symbolic goods – prestige, noble status, wealth. In the comedy "The Triumph of Love" this process is complicated by the division of the characters into winners and losers, disappointed and rewarded. The study summarizes the role of Marivaux's comedies and their influence upon social imagination.*

Key words: *illusion, John Law's System, Marivaux's plays, love exchange, love value*

¹ Dr. Biserka Stoimenova is an assistant professor of Ancient and Western European literature at the Konstantin Preslavsky University of Shumen. Her research interests are in the field of cultural history of French enlightenment, the sociology of literature, the new-historical studies, the French libertinage of the 18th century, the literature and the visuals, the postmodern culture. She is the author of "Zapadnoevropeiska literatura na 17 vek (Frantsiya vav Veka na absolyutizma)" (2013) and "Antichna drama i teatar" (2014) and articles on Bulgarian literature, French literature and culture (17-18th century). Email: b.stoimenova@shu.bg

Copyright © 2024 Biserka Stoimenova

Article history: Received: 26 September 2024; Reviewed: 5 November 2024; Revised: 18 November 2024; Accepted: 20 November 2024; Published: 28 November 2024

This open access article is published and distributed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Изследването на литературните творби, част от литературно-историческия канон, неизменно изправя наблюдателя пред предизвикателството на академичен дискурс, изградил внушителна история на тяхното четене, реконструкции и интерпретация. Драматургичното творчество на Пиер Карле дьо Шамблен дьо Мариво (1688–1763), устойчиво ситуирано в културния и литературния контекст на Франция от 20-те до 60-те г. на XVIII в., е обект на аналитична традиция, чието начало може да се открие още в ранните критически или апологични оценки на неговите съвременници. От панорамните биографични портрети на творчеството на Мариво, създадени през XIX в., до съвременните културни изследвания, ситуиращи творбите му в пресичането на идеологически, етико-социални и естетически особености на просветителската епоха, фокусът е поставен върху новаторството му в жанра на комедията и романа.

Темата за любовта е ключова в комедиографията на Мариво като инструмент за репрезентация на етико-социалния код на аристократичната култура. Героите в пиесите му са вплетени в отношения, разкриващи разнообразни проявления на *любовния етос*: от галантна фриволност, изискана игра на чувства и въплъщение на вкуса към забавлението до изкристализирането на образите на любовта *желание* и любовта *нежност*, на тънката любовна чувствителност и деликатния еротизъм. Валентини Пападопулу – Брейди (Brady, 1970) изследва в пълнота реализацията на темата за любовта в драматургията на Мариво, като детайлно представя динамиката в тълкувателните перспективи². Концептуализирането на любовта е поставено в по-широката перспектива на естетически влияния и взаимоотношения – с традицията на класическата комедия на Молиер, с аристократичния код на *preciosite* за изграждането на нов изтънчен литературен език, с движенията в съсловния статус и представите за морални и социални добродетели.

Тенденцията към по-широки контекстуализации при изследване пиесите на Пиер Мариво открива възможност да бъдат включени не само естетическите полета. Във фокуса на интереса застават въпроси за игровите форми и театралността в поведението на героите, за отношението рационално – сантиментално, истина – привидност, реалност – илюзия. Ролевият характер на действията на героите, тяхната подчертана театралност според конвенциите на социоетичния код на светското общество (*le monde*), в чиято среда обикновено се развиват отношенията между героите, очертават промените в изграждането на индивидуалната

² В изследването на Пападопулу – Брейди може да се проследи изграждането на критическия дискурс към пиесите на Мариво от средата на XIX до средата на XX в. с акцент върху дебатите за чувствителността като иманентна характеристика на героите (Paul Gasange) и еротизиращия импулс на *комедията на желанието* (Marlyse Mayer); за амбивалентността като специфизираща черта, изграждаща дихотомни структури като *конфигурации от еротични приключения* и *конфигурация от сантиментални приключения*; аристократично – буржоазно (Lionel Gossman). По-подробно за детайлен преглед на изследванията върху концептуализацията на любовта вж. Brady 1970, pp. 13-46).

идентичност и нейната зависимост от представените образи (реални, игрови, въобразени, илюзорни). Подобна подвижност на образите на свой ред е в силна зависимост от по-мощната среда на съсловно-социални, политически, обществени трансформации, определящи структурирането на нови аксиологически редове.

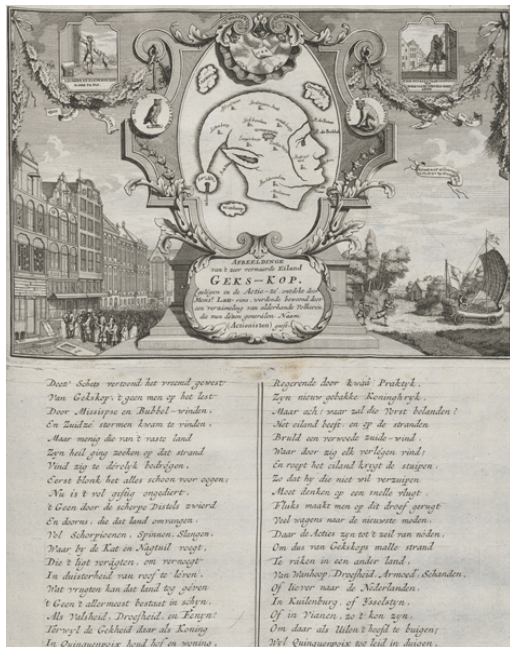
Подстъпът към драматургичния свят на Мариво може да намери опора и в хипотезата за възможната хомологическа съотнесеност между изграждането на образите на любовта в комедиите на Пиер Мариво „Двойното непостоянство“ и „Триумфът на любовта“ и социоикономическите промени във Франция през 20-те г. на XVIII в. В основата на изследването застава идеята за силното влияние на трансформационните процеси в представите за *реална* и *илюзорна* стойност, резултат от финансовите сътресения на *Системата на Лоу*, върху социалните отношения и литературните репрезентации на любовния социабилитет. Ето защо представянето на социоикономическата среда във Франция по време на Регентството е необходимият исторически контекст на широките промени в социоетическите визии за любовната стойност, манипулирането на образите, под които тя се представя, печалбата и загубата в любовта.

Финансови реформи и социални илюзии: трансформации на знаците

През 1720 г. в Амстердам излиза от печат книгата *Голямото огледало на глупостта*³. Внушителен композитен том, съдържащ гравюри, поеми, сатирични епиграми, анализи на икономически теми, кратки драматични диалози и скетчове, популярни песни, епиграми, памфлети, изданието представя разножанрови творби, обединени от темата за финансовите катастрофи в Холандия, Франция и Англия. За популярността на книгата свидетелства нейното акуратно преиздаване след няколко години и бързото ѝ разпространение в Англия и други страни на Западна Европа. Понякога отпечатването ѝ е съпътствано от издаването на текстовете с надписи на френски и английски език, синтезиращи критическата оценка към разрушителните последици от неконтролируемите социални желания. Тематичен фокус на книгата стават финансовите катастрофи в Холандия (*Tulipmania*, 1637), Англия (*South Sea Bubble*, 1720) и Франция (*Bule du Mississipi*, 1720), в които спекулативната лудост придобива наднационални мащаби – преминава от една страна в друга, предизвиквайки всеобщ морален и социален упадък, резултат от ирационално и алогично социалното поведение. Текстовете и изображенията в книгата, широко популярни сред съвременниците на финансовия колапс (мнозина от които са и лично засегнати от тези

³ Наред с оригиналното си заглавие на холандски (*Het groote tafereel der dwaasheid*) книгата става популярна с английското си заглавие *The Great Picture (or Scene) of Folly* или *The Great Mirror of Folly*. За по-подробно изследване върху нея вж. De Bruyn 2000, p. 1-42.

процеси), недвусмислено насочват вниманието към опустошителната сила на неистовите социални желания и спекулативни страсти⁴.

Картина на много известния остров Лудата глава, разположен в Морето на акциите и обитаван от сборище от всякакви хора, на които е дадено общото име акционисти (*Het Groote Tafereel der Dwaasheid*, 1720)⁵

Година по-късно отново в Амстердам излиза от печат книгата на Шарл Луи, барон дьо Монтескьо „Персийски писма“ (1721). В едно от писмата си до своя приятел Узбек (писмо CXLII) героят на Монтескьо Реди прилага документ, получен, както той посочва, в едно много странно писмо от някакъв учен. В този документ, чието не по-малко странно заглавие е *Откъси от съчинението на един древен митолог*, Реди научава историята на един младеж – син на Еол, древния бог на ветровете – който бил научен от своя баща “как да затваря ветровете в мехове, които после да продава на пътниците” (Montesquieu, 2018, p. 263). Обиколил много земи, синът разбрал, че в страната Бетика има несметни богатства от злато, и се отправил натам, за да даде на всеки, който пожелае, въздух от козите мехове срещу всички скъпоценности. Всяка сутрин пред очите на жителите той поставял *надпис*, който трябвало да се превърне в източник на богатства: той съдържал малко думи, но те определяли цената на всичко, което човек притежавал. С неуморно постоянство синът на Еол ден след ден се обръщал към жителите на Бетика с призива да загърбят притежанията си и да го последват в царството на илюзиите, за да се сдобият с истински богатства:

⁴ Вж. по-подробно тематичната колекция и експозиция на Харвардската библиотека: за Балона в Южното море (*South Sea Bubble*, 1720) вж. <https://curiosity.lib.harvard.edu/south-sea-bubble/feature/exhibition>; за изданието *Het Groote Tafereel der Dwaasheid* [*The Great Picture (or Scene) of Folly*] вж. <https://curiosity.lib.harvard.edu/south-sea-bubble/feature/het-groote-tafereel-der-dwaasheid-the-great-picture-or-scene-of-folly>. Експозицията е създадена по книгата на Артър Коил „Голямото огледало на лудостта. Икономико-библиографско изследване“ (Cole, 1949).

⁵ https://www.dbnl.org/tekst/_tafoo2tafe01_01/_tafoo2tafe01_01_0127.php

Народи на Бетика, вие мислите, че сте богати, защото имате злато и сребро. Заблудата ви ме изпълва със съжаление. Повярвайте ми, напуснете страната на презрените метали; елате в царството на въображението и ви обещавам удивителни богатства. (...) всяка сутрин си повтаряйте, че богатството ви се е удвоило през нощта; после станете и ако имате кредитори, идете и им платете с онова, което сте си представили, и им кажете и те да използват въображението си (Monteskyo, 2018, p. 263).

За съвременниците на Монтескьо, а и за по-късния просветителски читател, древната история, разказана в “Персийски писма”, притежава съвсем точни и злободневни референции. Зад нейния изтънчен алегоричен език се разкриват събития, факти и лица, с които са свързани поредица резки и дори катастрофални промени от епохата на Регентството. В своя най-общ план тези промени засягат преструктурирането на фундаментални ценностни нагласи в обществото в резултат от изменения в социално-икономическия ред. Саркастичните алюзии, които внася метафората на Монтескьо за *въображението*, заменило фактичната наличност на нещата с форма без същност, отбелязват интуитивните страхове на ранния XVIII век относно възможността един *видим и рационално обоснован ред* да бъде трансформиран в ред на *чисто имагинерните форми*.

Трайните безпокойства за бъдещето на етико-социалния, политическия и аксиологическия порядък започват в кратколетното време между 1715 г. и 1721 г., известно като период на Регентството, когато след смъртта на Луи XIV през 1715 г. начело на страната застава херцог Филип Орлеански, настойник на малолетния Луи XV. За краткия период на неговото управление⁶ Франция преживява една от най-значимите обществени кризи, чиито травмизиращи следи отекват в социалното въображение до края на столетието.

В основата на социалните трансформации, оказали влияние върху устойчивия съсловен порядък, застава радикалната реформа на френските финанси, иницизирана от шотландския икономист Джон Лоу⁷ и проведена

⁶ Още с встъпването си в длъжност Филип Орлеански налага промени в дворцовата структура и в правата на регента – сдобива се с контрола върху Регентския съвет чрез възможността да назначава или отстранява неговите членове, застава начело на кралската гвардия. Конституционните изменения, според които Парламентът ще има правото да обжалва кралските решения, дипломатичният такт в отношенията с Филип V Испански като условие за гарантирането на траен мир, както и великодушното освобождаване на преследваните янсенисти от Бастилията са жестовете, които носят на Орлеанския херцог висока, макар и нееднозначна, популярност. Очарованието, с което се ползва Регентът в обществото, достига до своя триумф, когато по негова инициатива младият Луи XV напуска Версай и се установява в двореца в Тюйлери, а Париж формира вкуса на дворцовия и светския живот.

⁷ Джон Лоу (1671-1729) – роден в Единбург, Шотландия. Изучава математика, търговия и политическа икономия, а по време на изгнаничеството си в Холандия се занимава с банково дело и финанси. Създава проект за реорганизиране на монетарната финансова система, който предлага първоначално на Шотландския парламент, а през 1716 година – на френското правителство и на Регента Филип Орлеански. От 1716 до 1720 година провежда банковата реформа във Франция, а след финансовата катастрофа заминава за Италия. Умира във Венеция през 1729 г.

с твърдата подкрепа на Регента. Далеч след размирното време между 1716 и 1720 г. финансовият експеримент на Лоу (известен още като *Системата на Лоу*⁸) предизвиква неприязнени спомени и има славата на злополучна авантюра, която, като удовлетворява смелите амбиции на своя автор и алчността на своя покровител, довежда цяла Франция до неистови разорения.

Във време на дълги и безуспешни опити да се преодолее финансовият хаос и да се избегне държавният банкрут появата на шотландския икономист с новаторските си, дори дръзки планове за обновяване на системата е посрещната с ентузиазъм от Регента. Лоу получава правото да създаде банка (*Generale Bank*, май 1716), първоначално управлявана от него, а впоследствие преобразувана в официална държавна финансова институция (*Royal Bank*, април 1717), и да издава банкноти с покритие в злато, сребро или собственост. Създадената по-късно Западна компания (*Compagnie d' Occident*, август 1717) с монопол върху добива на злато и търговията с Френска Луизиана се разраства в мащаби, позволяващи ѝ да търгува с Източните Индии, Китай и Южните морета, и е преобразувана в Общоиндийска компания (*Compagnie Generale des Indes*, май 1719), чиито банкноти и полици са обезпечени от държавата със злато, пари и поземлена собственост⁹.

Лоу, подобно на един друг Дон Кихот, седи на задника на Санчо и става за посмешище на всички¹⁰

⁸ В сърцевината на финансовата реформа, предложена от Лоу, е идеята за динамизиращата роля на паричната търговия за съживяването на стопанския живот и за увеличаването на националните богатства. Поддържането на непрекъснатата парична циркулация може да се гарантира единствено чрез замяната на златните и сребърните монети с книжни пари – банкноти, облигации, полици, ценни книжа, обезпечени с поземлена собственост или приходи на рентниери, вместо с благороден метал. Същностна особеност на Системата е поддържането на обща взаимна договореност между участниците в паричния обмен за доверие в неизменната, абсолютната стойност на парите.

⁹ По-подробно за процесите на възхода и крушението на *Системата на Лоу* вж. Faure 1977.

¹⁰ Cole, A. H. *The great mirror of folly (Het groote tafereel der dwaasheid)* an economic-bibliographical study, no. 24 https://curiosity.lib.harvard.edu/south-sea-bubble/catalog/68-8001629666_URN-3:HBSBAKER:245608

Успехът на финансовия експеримент в краткотраен план е главозамайващ – курсът на акциите се покачва главоломно, хиляди хора се стичат към Париж, за да търгуват с акциите на компанията *Miscisipi*, тълпи спекуланти обсаждат дома на Лоу на улица „Кенкампоа“ в денонощни очаквания да бъдат включени в списъците на купувачите на акции. Хора от различни съсловия и социални прослойки са въввлечени в надпреварата за забогатяване, предприемайки изобретателни ходове, за да се сдобият с желаното – бъдещо – богатство във вихъра на всеобщата истерия. Последвалите спекулативни начинания скоро излизат извън контрол, а проектът на Западноиндийската компания се оказва далеч необезпечен със солидните гаранции на реална собственост или парична наличност¹¹. След крушението на балона *Miscisipi*, през юли 1720 г., *Системата на Лоу* окончателно рухва.

Драматичният исторически епизод от ранния XVIII в. е подробно представян в изследователски наративи, илюстриращи пресичанията на икономическата история с политическите идеи, етико-социалните представи и литературните репрезентации. Системните проучвания в полето на икономическата история възстановяват в детайли финансовите и стопанските процеси в контекста на политическите трансформации и се фокусират върху ролята на дръзката иновативна фигура на реформатора Лоу (Murphy, 2007). По-новите изследвания разширяват полето, проследявайки литературните тематизации или визуалната репрезентация в артефакти (гравюри, сатирични изображения, иконография, картини и др. (Shell, 1991). Нова мащабна посока на изследване задава френският историк Арно Оран в книгата си „Политика на утопията: нова история на *Системата на Джон Лоу, 1695-1795*“ за ситуиране на *Системата на Лоу* в контекста на предшестваша идеи за трансформация на социополитическия ред; поле на пресичания на интелектуални движения от предишното столетие до времето на Регентството, в което финансовата реформа на Лоу е най-сериозният и драматичен израз – една провалена утопия за конструирането на нов антропологичен ред с травматични последици за обществото (Orain, 2024).

Любовният социабилитет: илюзии, спекулации, риск в пиесите на Пиер Мариво („Двойното непостоянство“, „Триумфът на любовта“)

Подобно на мнозина свои съвременници от различни социални съсловия Пиер Мариво понася разрушителните последици от колапса на *Системата на Лоу* през 1720 г. Ранните биографи и изследователи на творчеството му припомнят факта на финансовото разорение, което го лишава от наследеното състояние и превръща писането и работата в театъра

¹¹ Както се оказва впоследствие, добивът на злато в земите на Луизиана е повече намерение, отколкото реалност – трайно поддържан чрез слухове и инсценировки спекулативен образ на богатствата. Организиран по заповед на правителството армии от бездомни обикалят по улиците на Париж, преоблечени като миньори, за да имитират подготовката си за заминаване към Америка. Вж. по-подробно у Чарлз Makeй (Makey, 2009, pp. 45-46) и Джек Уедърфорд (Uedarford, 1997, pp. 168-171).

в единствено средство за препитание. В биографичната си книга за Мариво Гюстав Ларуме обръща внимание както на първоначалната предпазливост, с която драматургът подхожда към всеобщата спекулативна страст, така и на силата на социалните убеждения да въвличат индивида в илюзорните очаквания за бъдещ успех:

Той беше отхвърлил всички предложения по този въпрос, когато в най-успешния момент на *Системата на Лоу* се предаде, за негово нещастие, на молбите на своите приятели и се съгласи да се остави да забогатее. Неговото богатство наистина бързо се беше удвоило, но скоро дойде провалът и той се оказа напълно съсипан (Larroumet, 1882, pp. 75-76).*

Интересен детайл към картината на личната разруха на Мариво добавя Арсен Усайе в панорамното пресъздаване на основните етапи в епохата на Френското просвещение. Описвайки времето на Регенството, Усайе коментира социалните ефекти на Системата на Лоу с кратка алюзия към творческата активност на драматурга във време на житейска несигурност:

Системата направи своята революция в Републиката на писмото. Мариво, съсипан, подобно на живеещите пред дома на Лоу, от играта на случайността; (.....) вече съсипан и от играта на любовта, написа, за да преживява, комедията „Играта на любовта и случая“. *Следователно Франция спечели от Системата още един поет* (...) (Houssaye, 1874, p. 120) (подч. в курсив мое – Б.С.)

Въпреки че комедията „Игра на любовта и случая“ (1730) е творба, създадена от Мариво далеч след катастрофалния финансов експеримент на Лоу, в нея, а и в други по-ранни пиеси, могат да се уловят референции към дълбоките изменения в разбирането за природата на любовния социабилитет в структурата на социалните връзки. Джей Каплан тълкува комедията като точна репрезентация на дълбоките размествания в полето на социалното въображение:

С тази семиотична промяна статусът на социалното поведение и на знаците като цяло ще стане аналог на банкнотите в Системата на Лоу: безстойностни като книжни пари, но гарантирани от нещо солидно и надеждно като земя, злато ... или искрено сърце и чувствителна душа. (Caplan, 1991).

Независимо, че изследването е центрирано върху една драматургична творба, то проследява промените в символическите представи за *стойността* на индивида в обществото от ранния XVIII в., като обобщава появата на нов социален ред, в който социалният статус е динамична величина. За разлика от предходното столетие, когато социалната значимост на индивида е определена от строгата вертикала на съсловното разделение, в света на Мариво утвърждаването на индивида зависи от постоянната му готовност да изразява своята индивидуална природа, а с това и да отстоява своята висока *реална стойност* – на искреността на чувствата, сърцето, любовта.

* Преводът на цитатите от френски мой – Б.С.

Комедията „Двойното непостоянство“ (*La Double Inconstance*) е поставена за пръв път на сцена през 1723 г. – време, в което споменът за опустошителната финансова катастрофа отпреди три години все още е болезнено чувствителен. Движението на богатствата, бързата смяна на мястото в съсловната йерархия и най-вече несигурността на притежанията поставят под съмнение стабилността на установения порядък. Както подсказва заглавието, сюжетната интрига се оформя около изпитанието на постоянството – на любовната вярност и на идентичността на всеки от героите. Макар и да е изградена в традицията на италианската *commedia del' arte*, пиесата на Мариво пренася действието в типичната за френското общество аристократична среда (двореца на принца), а героите имат ясна етико-психологическа природа. Изправени пред изпитанието на обстоятелствата, те са въввлечени в процес на динамични спекулации, в който във всеки един етап зависят от представата – на *другия* – за себе си. Доколкото тази представа може да е трайна, неизменяема и изразена със сигурните гаранции на непротиворечивото чувство или изменчива или илюзорна, тя предполага включването на младите Силвия и Арлекин в една *икономика на любовния социабилитет*, подчинена на надеждата за съхранение на притежанията, но и на риска от непредвидим резултат.

Началната точка на този процес представя героите в света на абсолютните стойности. Красивата девойка Силвия, влюбена в Арлекин, е отведена от селския ѝ дом и затворена в стая в двореца на Принца, на свой ред влюбен в нея, готов да ѝ предложи брак. Силвия, възплъщение на абсолютната искреност, честност, вярност в любовта си към Арлекин, отхвърля увещанията на Тривелин, слугата на принца, да се откаже от любовта си към обикновените селски младеж и да приеме изкусителното предложение. Доведен в двореца на Принца, Арлекин отстоява любовта си към Силвия, отхвърляйки съблазнителните предложения от Тривелин, за сдобиване с житейските блага (храна, вино, удобства; признание на благороднически статус, богатство) в замяна на любовта си към девойката.

Въпреки първоначалното впечатление, че за героите любовта е абсолютна ценност – с неподлежаща на съмнение стойност, неизменна във времето, те бързо попадат във водовъртежа на бъдещите очаквания за успех и в манипулативните наративи на другите (Тривелин и Фламиния). Същевременно с лекота изграждат и поддържат собствен наратив за полезността на нещата (обикновено отнесен към ценностите на техния рустикален свят – плодородната земя, дома, храната), подлагайки на изчисление стойността на реалните си притежания. Привързан към материалните блага, Арлекин отказва да участва в процеса на обмен, предложен му от Тривелин, в който стойността се поддържа от символическите знаци на почестите и приятелството на Принца. Ето защо на репликата на придворния за „богатството, което тази дружба обещава“ Арлекин отвърща със скептично безразличие: „нямам нужда от тези дреболии, когато имам добър апетит, здрав съм и не умирам от глад“ (I, 4)¹².

¹² Всички цитати са по изданието Marivaux (1724). *La Double Inconstance. Comedie en*

Траекторията на желанията на героите поема в друга посока, когато в ситуацията се намесва Флавиния – дъщеря на придворен, лоялна на принца и неговото намерение да спечели любовта на Силвия. Флавиния развива поредица от манипулативни стратегии, с които да убеди двамата влюбени да се разделят с ценните си притежания, без да се страхуват, че ще загубят, в името на бъдещи очаквания за спечелване на любов, признание на нов статус (Силвия) и богатства, социално издигане, искрена любов и щастлив живот (Арлекин). В арсенала от практики за манипулация най-ефективното средство е *играта с образи* – една напълно имагинативна форма на обмен, която Флавиния умело използва. Ключова за разбирането е шеста сцена на II действие, в която успешно се пренаместват реална и илюзорна версия на любовната стойност. Флавиния приплъзва към Арлекин образа на загубения (мъртвия) любим и като експлоатира ефектите на подобие и повторението-копие, ускорява сдобиването с *въобразена*, идеална идентичност:

Флавиния: (...) карате ме да си спомня с тъга за мъжа, когото обичах, и който е мъртъв. Изглеждаше като Арлекин и аз никога няма да го забравя (I, 1).

Флавиния: Вие не си знаете цената, Арлекин (II, 6).

Флавиния: Вие толкова приличате на него, че понякога си мисля, че говоря с него. Не съм срещала толкова любезни хора в обществото като Вас и него (II, 6).

Арлекин: Горката девойка! Колко жалко, че обичам Силвия, иначе с цялото си сърце бих Ви дал подобие на Вашия любим. Значи е бил красив момък? (II, 6).

Флавиния: Не Ви ли казах, че той беше като Вас и че сте негово точно копие? (II, 6).

Флавиния: Погледнете се, Арлекин, вижте колко много заслужавате да бъдете обичан и ще разберете колко много го обичах (II, 6).

Арлекин: Това място тук не заслужава такава девойка. Ако по някаква зла участ Силвия ми изневери, мисля, че в отчаянието си ще се оттегля надалеч заедно с нея (II, 6).

Стратегията на Флавиния е да подтикне Арлекин да вярва, че загубата на ценност (любовта на Силвия) е само привидна – отказът от сигурните абсолютни стойности на любовта и притежанията няма да доведе до морална и емоционална разруха, защото тези стойности в бъдеще ще бъдат успешно заменени със свои точни еквиваленти.

Аналогично се разгръща тактиката на манипулация към Силвия. И тъй като реалната същност (*кой съм*) отстъпва пред видимата форма (*как изглеждам*), опасността от рязко обезценяване на индивида (презрението на светското общество) може да бъде избегната единствено с впускането в спекулативни начинания, гарантиращи бъдещ успех и възвръщане в зоните на първоначалната *абсолютна стойност*, вече под формата на любовта на Принца. Като един нов син на Еол Флавиния използва режима

на социалните страхове, които тласка участниците в обмена да се съгласят на действия, с които ще запазят притежанията си (репутация, достойнства, стойност на символическата самопредстава) от обезценяване (презрение и изгонване от двореца, снизяване в очите на светското общество). Ето защо за героите най-големият страх се отнася не само до загубата на абсолютната стойност на любовта, но и до подриването на собствената им символически изградена висока стойност на идентичността.

Почти десет години по-късно Мариво създава комедията “Триумфът на любовта” (*Le Triomphe de L'Amour* (1732))¹³ като текст, който отново интерпретира любовния социабилитет, поставяйки под въпрос действителната природа на любовното чувство. Като разкрива различни съотношения между илюзорната и реалната форма на любовната стойност, комедията илюстрира отношението на индивида към образите, чрез които тя се проявява, и поставя въпроса доколко той може да ги възприеме като истински или да ги осмисли като илюзорни, съблазнителни обещания за бъдещ успех в любовта.

В началото на първо действие младата царица Леонида, преоблечена като мъж и представяща се под името Фокион, тайно от всички решава да възвърне на младия Агис престола, несправедливо отнет в миналото от неговия баща. За целта тя се впуска в поредица от хитроумни действия, с които ще се сдобие с благоволенieto на Ермократ – възпитател на младия Агис – и на неговата сестра Леонтина. В дома на Ермократ царица Леонида предприема маскарадна игра, в която последователно въвлеча философа Ермократ, неговата сестра Леонтина и самия Агис, изкушавайки ги да се влюбят в отделните образи, под които им се представя. С ловките трикове на маскарада и помощта на слугите Леонида спечелва доверието и любовта на Ермократ (под името Аспазия), на Леонтина (под името Фокион) и на Агис (първоначално под образа на Фокион, а по-късно като красивата Аспазия). Резултат от действието на измамните образи – на една външна, напълно илюзорна форма на любовната стойност – са развихрилите се очаквания на всеки един от героите за успех и спечелване в любовта. Въвлечени във водовъртежа на измамните обещания, те се оказват подвластни на спекулативен наратив, в който външните знаци на любовта (любовни признания и обещание за брак) са тълкувани като достатъчна гаранция за солидната ѝ същност. На изхода на събитията всеки от героите е изправен пред истината за измамените си очаквания за спечелване в любовта – поели неразумния риск да се влюбят в образ, зад който се крие *празна същност* (една литературна версия на безразсъдните вложения в химеричните богатства в *Системата на Лоу*), те се оказват изправени пред морално и емоционално крушение. В развързката на този комедиен маскарад, когато е възвърнато хармоничното единство на *образ* и *същност*, героите трябва да приемат, че любовта може да е рисковано начинание с непредизвестен резултат. Дори моментната сигурност, с която се подсигурият Ермократ и

¹³ Всички позовавания на текста са по изданието Marivaux (1732). *La Triomphe de L'Amour. Comedie.* coll. “Theatre Classique”, Publie par Gwenola, Ernest et Paul Fievre, Septembre 2015 https://www.theatre-classique.fr/pages/pdf/MARIVAUX_TRIOMPHEDELAMOUR.pdf

неговата сестра Леонтина, в искреността на признатата от Аспазия/Фокион любов не е достатъчна, за да гарантира истинската природа на чувствата и с това – тяхната *абсолютна стойност*. Разрастващото се доверие и убеденост в иначе илюзорния образ на любовта, резултат от ловките маневри на царица Леонида, се трансформират в края в разочарование и чувство за наранена гордост – една символическа версия на емоционалните загуби и репутационното крушение.

Но за царица Леонида и младия Агис траекторията на любовния социабилитет има съвсем различна посока. В него рискът е заложен от самото начало с опасността маневрените ходове на Леонида да бъдат разкрити и желанието ѝ да спечели любовта на Агис да бъде опропаствено. Нещо повече – да загуби уважението и приятелството му, с които вече се е сдобила под образа на Фокион. За разлика от несполучливия край на любовта за Ермократ и Леонтина, за Агис разплитането на маскарадните заблуди довежда до неочаквано спечелване в любовта. В този идеален ред всеки от героите (царица Леонида и Агис) удържа, дори надгражда своята първоначална символична стойност – с възвръщането на престола (за Агис) и репутацията на справедлива царица (за Леонида) – като впускането в любовната игра и доверяването на външните образи не е застрашило бъдещия успех в любовта, напротив – рискованото начинание само е потвърдило сигурността на нейната *абсолютна стойност*.

Превъплъщенията на любовния социабилитет в комедиите на Пиер Мариво „Двойното непостоянство“ и „Триумфът на любовта“ илюстрират различни форми на любовния обмен, в които последователно си взаимодействат реалната и илюзорната стойност, сигурността и рискът, спечелването и загубата в любовта. В „Двойното непостоянство“ Мариво изгражда литературна репрезентация на механизъм, при който отказът от *абсолютната стойност* на ценности като безусловна любов и реални блага може безпрепятствено и безопасно да се трансформира в *новопридобита абсолютна стойност* на нова любов и поредица символни блага – престиж, благороднически статус, богатства. Манипулативните стратегии на външния свят, на които човекът е подложен, не заплашват неговото битие – те по-скоро изменят неговата природа и ценностен свят, а рискът да се довери на другите в крайна сметка е довел до успех. В контекста на една силна турбулентност на знаците от ранния XVIII в. подобно движение е съпоставимо с динамичните социални и съсловни размествания от времето на *Системата на Лоу*.

Ако в „Двойното непостоянство“ Мариво изгражда един утопичен социален ред, в който пренаместването на стойностите в крайна сметка не заплашва индивида, то в „Триумфът на любовта“ този процес е усложнен с разделението на героите на спечелили и загубили, разочаровани и възнаградени. Тази конструкция притежава по-различна референциална функция, кореспондирайки в по-голяма степен с рискованата природа на неразумните начинания и доверяването на измамно-илюзорната външна

форма на стойността, обещаваща бъдещ успех. И ако според своите жанрови конвенции комедията все пак носи благоприятната развързка като логически финал, то тя се отнася до героите, чиято вътрешна природа и стойност са стабилно гарантирани от искреността на чувствата и истинността на любовта – подобно на солидно гарантираните със злато, пари или собственост реални богатства.

References

- Caplan, J. L. (1991). Love on Credit: Marivaux and Law. *Romance Quarterly*, 38(3), 289–299.
- Cole, A. (1949). *The great mirror of folly (Het groote tafereel der dwaasheid). An economic-bibliographical study*. Harvard: Harvard University Printing Office. [https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:2573631\\$ii](https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:2573631$ii)
- De Bruyn, F. (2000). Reading *Het groote tafereel der dwaasheid*: An Emblem Book of the Folly of Speculation in the Bubble Year 1720. *Eighteenth-Century Life*, 24(2), 1–42.
- Faure, E. (1977). *La banqueroute de Law, 17 juillet 1720*. Paris: Gallimard, coll. “Trente journées qui ont fait la France”.
- Houssaye, A. (1874). *Galerie de portraits du XVIII siècle*. T. 1. *La Regence*. Paris: E. Dentu, Librairie-Editeur.
- Larroumet, G. (1882). *Marivaux, sa vie et ses oeuvres*. Paris: Librairie Hachette et C’.
- Makkey, Ch. (2009). *Neveroyatnite zabludi i bezumstva na chovechestvoto*. Kniga II. Sofia: Izdatelstvo “Maria Arabadzhieva” [Маккей, Ч. Невероятните заблуди и безумства на човечеството. София: Издателство „Мария Арабаджиева“, 2009.]
- Marivaux (1724). *La Double Inconstance. Comedie en trois actes*. coll. “Theatre Classique”, Publie par Gwenola, Ernest et Paul Fievre, Juillet 2015 https://www.theatre-classique.fr/pages/pdf/MARIVAUX_DOUBLEINCONSTANCE.pdf
- Marivaux (1732). *La Triomphe de L’Amour. Comedie*. coll. “Theatre Classique”, Publie par Gwenola, Ernest et Paul Fievre, Septembre 2015 https://www.theatre-classique.fr/pages/pdf/MARIVAUX_TRIOMPHEDELAMOUR.pdf
- Monteskyo, Sh. (2018). *Persiyski pisma*. Sofia: Colibri [Монтеско, Ш. Персийски писма. София: Colibri, 2018].
- Murphy, A. E. (2007). *John Law: économiste et homme d’état*. Bruxelles: P.I.E. Peter Lang.
- Orain, A. (2024). *The Politics of Utopia: A New History of John Law’s System, 1695–1795*. Chicago: University of Chicago Press.
- Papadopoulou-Brady, V. (1970). *Love in the Theatre of Marivaux*. Geneve: Librairie Droz.
- Shell, M. (1991). *Art & Money*. Chicago: Chicago University Press.
- Uedarford, Dzh. (2001). *Istoria na parite*. Sofia: Obsidian [Уедърфорд, Дж. История на парите. София: Обсидиан, 2001.]